

“Μ. Καραγάτσης: από τον συγγραφέα στο σχολείο”
Φιλολογική και Παιδαγωγική Συνάντηση - Διημερίδα
Λάρισα, 20 Οκτωβρίου 2018
Ραψάνη, 21 Οκτωβρίου 2018

Η ΕΛΛΗΝΟΜΑΘΕΙΑ ΣΤΟΝ “ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗ ΛΙΑΠΚΙΝ” ΤΟΥ Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ελληνομάθεια είναι μία θεματική που διατρέχει αθόρυβα αλλά και δυναμικά το μυθιστόρημα “Συνταγματάρχη Λιάπκιν” του Μ. Καραγάτση. Θα επιχειρήσουμε, με απώτερο σκοπό τη διευρυμένη οπτική του κλασικού αυτού κειμένου, να προσεγγίσουμε φιλολογικά, δηλ. λογοτεχνικά και γλωσσολογικά, τον όρο.

Ορίζοντας νοηματικά τον όρο “Ελληνομάθεια”, εννοούμε τη γνώση της Ελληνικής^[1] από αλλόφωνους, ξενόγλωσσους. Εδώ, εκδηλώνεται μόνο ο προφορικός λόγος των ενήλικων γλωσσομαθών ηρώων, που προέρχονται από διαφορετικές χώρες. Η εκμάθηση των ελληνικών δεν εντάσσεται στην κρατική μέριμνα, αλλά είναι προσωπική υπόθεση. Στα πλαίσια των αφηγηματικών τεχνικών ο λόγος της ελληνομάθειας μπορεί να έχει τη μορφή του άμεσου ευθύ λόγου, του διαλόγου, του ελεύθερου πλάγιου λόγου, όπως και των σχολίων από πλευράς αφηγητή.

Χωροχρονικά τοποθετούμαστε στην αστική Λάρισα με τους караγκούνικους πληθυσμούς πέριξ της την τρίτη και τέταρτη δεκαετία του 20ου αιώνα. Το γλωσσικό περιβάλλον που ζουν οι αλλόγλωσσοι ήρωες περιλαμβάνει την ομαλή συνύπαρξη της Δημοτικής, των μορφωμένων μαζί με τη λαϊκή αργκό, που ανήκει στις κοινωνικές γλώσσες, και της νεοελληνικής θεσσαλικής διαλέκτου, που ανήκει στην εθνική γλώσσα και αποτελεί εξέλιξη της αρχαίας ελληνικής διαλέκτου, της αιολικής^[2]. Πρόκειται δηλ. για ιδιόμορφη Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας, που αποδεικνύει την αδιάλλειπτη συνέχειά της, τη δυναμική εξέλιξη και ζωντάνια της. Η επιλογή του συγκεκριμένου γλωσσικού περιβάλλοντος με τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά σαφώς αποτελεί τοποθέτηση του Καραγάτση ως προς το γλωσσικό ζήτημα^[3] εκείνης της εποχής.

Επιπλέον, παρατηρούμε ότι στο κείμενο χρησιμοποιούνται οι όροι “ρωμαίικα” και “ελληνικά” ως αναφορές στην ελληνομάθεια, είτε από πλευράς αφηγητή είτε από πλευράς ηρώων. Αυτά τα στοιχεία ως προς το “ελληνικά” σχετίζονται με το “ελληνίζειν”, “εξελληνίζειν”, “φιλελληνισμός”, “ανελληνιστος”, με περαμέτρους δηλ. που εντοπίζονται στο μυθιστόρημα. Σε ό,τι αφορά το “ρωμαίικα”, αυτό είναι η παρακαταθήκη των Βυζαντινών^[4]. Αυτοί οι δύο όροι χρησιμοποιούνται από το συγγραφέα για να δείξουν, πέρα από το πολυδιαβασμένο του χαρακτήρα του^[5], τη χωροχρονική ενότητα, την κληρονομική συνέχεια, τη διάδοση και τη διαχρονικότητα της Ελληνικής. Η ελληνομάθεια στο κείμενο στοχεύει στα παραπάνω.

Οι ξένοι ελληνομαθείς

Ο Ρώσος κόμης Νταβίντ Μπόρισιτς Λιάπκιν, πρώην Συνταγματάρχη του ρωσικού στρατού – εργαζόμενος στους στάβλους της Γεωργικής Σχολής Λάρισας

Ο Ρώσος κόμης Νταβίντ Μπόρισιτς Λιάπκιν, πρώην Συνταγματάρχη του ρωσικού στρατού, εργαζόμενος στους στάβλους της Γεωργικής Σχολής Λάρισας, είναι ο κεντρικός ήρωας του μυθιστορήματος. Έρχεται στη Λάρισα το φθινόπωρο του 1920, σε ηλικία πενήντα ετών^[6].

“Τα πρώτα ρωμαίικα λόγια” του Λιάπκιν στη Λάρισα σε ευθύ λόγο είναι “Πηντί! Ούζο!”^[7], κατά τη βόλτα του στο πάρκο του Αλκαζάρ, συνοδεύοντας σε περίπατο με τα άλογα τη σύζυγο του Διευθυντή της

Γεωργικής Σχολής της Λάρισας. Αυτή του μαθαίνει τη λέξη “ούζο”. Ο συγγραφέας αναπαριστά, αποτυπώνοντας την αντικειμενική δυσκολία και την αναγκαιότητα εύλογου χρόνου εκμάθησης της Ελληνικής, με ρεαλιστική διάθεση μέσα από τη δυσκαμψία στην προφορά και το περιορισμένο λεξιλόγιο του ξένου ήρωα, που είναι επικεντρωμένο στο στοιχείο του ποτού. Έτσι, συνδέει το ρωσικό αρχέτυπο της αγάπης για το αλκοόλ^[8] με την ελληνική συνήθεια του ούζου, όπως παρακάτω προσθέτει το ρωσικό στερεότυπο της αγάπης για το ξέφρενο γλέντι^[9].

Η λέξη “ούζο”, δηλ. η συνένωση της φράσης “ου ζω”, είναι συμβολική του αυτοκαταστροφικού βίου του ήρωα, που, μαζί με τη νοσταλγία για την πατρίδα του, δε θα του επιτρέψουν να καταφέρει να ζήσει όσο δημιουργικά θα μπορούσε, στη Λάρισα. Ταυτόχρονα, είναι ειρωνική, καθώς η συγκεκριμένη σκηνή σηματοδοτεί το πρώτο βήμα διαπολιτισμικής επικοινωνίας και γνωριμίας με τα ήθη της ελληνικής ζωής και του ελληνικού πολιτισμού με θετικούς οiwονούς.

Ο φαινομενικός ενθουσιασμός, όμως, ανατρέπεται. Ο Λιάπκιν αποκτά στοιχεία τραγικότητας εξαιτίας της απομόνωσης που επιλέγει για ψυχολογικούς λόγους, που αντικατοπτρίζεται στην πρωτόγονη γλώσσα επικοινωνίας, στην οποία καταφεύγει^[10], και στην απροθυμία για προοδευτική εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.

Ωστόσο, από τον πρώτο χειμώνα της εγκατάστασης του Λιάπκιν στη Λάρισα, αυτό που δεν επιτυγχάνουν οι μορφωμένοι Έλληνες καθηγητές, το καταφέρνουν οι απλοί σταβλίτες της Γεωργικής Σχολής, που μαθαίνουν πρακτικά στο Λιάπκιν τα πρώτα του ελληνικά, τα δικά τους ελληνικά, “μια γλώσσα απίθανη ανακάτεμα μαγκιάς και καραγκουνιάς, που την πρόφερε με τη μελωδική υγρή προφορά των Ρώσων.”^[11] Αφιερώνεται ολόκληρη παράγραφος στην πρόοδο των ελληνικών του, η οποία δεν περνά απαρατήρητη.

Η μελωδική υγρότητα της προφοράς των Ρώσων στα ελληνικά του Λιάπκιν^[12] από γλωσσολογικής πλευράς επισημαίνει ένα βασικό χαρακτηριστικό της φωνολογίας της ρωσικής γλώσσας, την υγρότητα, προσδίδοντας μία φιλολογική διάσταση, που συνυπάρχει με τη μουσικότητα, την καλλιτεχνία. Με αυτόν τον τρόπο ο Καραγάτσης επεκτείνει το ρεαλισμό, συνδέοντας την επιστημονικού χαρακτήρα παρατήρηση με τη λογοτεχνική έκφραση, ενισχύοντας τη γοητεία του Λιάπκιν και την εκδηλούμενη ατμόσφαιρα συμπάθειας προς αυτόν και δημιουργώντας κλίμα ρομαντισμού.

Στη συνέχεια του αφηγήματος, η ελληνομάθεια του ήρωα γίνεται σημείο δημιουργικής γραφής, δηλ. εκδηλώνεται ο συγγραφικός προσανατολισμός ηθογράφησης και πλοκής. Με άλλα λόγια, ο Καραγάτσης μετατοπίζει το ενδιαφέρον του αναγνώστη από τα γλωσσικά χαρακτηριστικά της ομιλίας στο περιεχόμενο των λόγων του Λιάπκιν, για να προβληθεί η ρεαλιστική προσωπικότητά του και να δημιουργηθούν συνθήκες πυροδότησης της αφήγησης, που μπορεί να υπονομευθούν σκόπιμα ενδοκειμενικά.

Τέτοια περίπτωση είναι η σκηνή που εκτυλίσσεται το βράδυ του πρωτοχρονιάτικου γλεντιού του 1921 στη Γεωργική Σχολή. Η προκλητική τύχη του Λιάπκιν στο χαρτοπαίγνιο του μπακαρά εξηγείται από τον καθηγητή Μαλαμίδα, ο οποίος χαριτολογεί με τη λαϊκή φράση “Αυτό λέγεται τύχη κερατά”^[13]. Ο Λιάπκιν όχι μόνο γνωρίζει την αργκό φράση, αλλά παραδέχεται ειλικρινώς ότι αυτός ο χαρακτηρισμός έχει απόλυτη εφαρμογή σε αυτόν. Και όμως, αυτή η παραδοχή, που θα μπορούσε να λειτουργήσει καταλυτικά, ως επιταχυντής αφήγησης, αποσιωπάται, καθώς οι υπόλοιποι παρευρισκόμενοι την εκλαμβάνουν ως αστεϊσμό.

Αυτό το αφηγηματικό τέχνασμα αφορά απόλυτα τον αναγνώστη, αφού γεννώνται εκκρεμή ερωτήματα και διαχέονται υπονοούμενα μυστηρίου, που συγχρόνως, ο συγγραφέας φροντίζει να διασκορπιστούν με την υποτίμηση της δυναμικής της αλήθειας του λόγου του Λιάπκιν, αποτρέποντας προσωρινά την ανατροπή. Η αναστολή της αποκάλυψης της αλήθειας, που επιβραδύνει την εξέλιξη προς το παρόν, πραγματοποιείται αργότερα, στη σκληρή συνομιλία με την κόρη του Λιούμπα^[14].

Επίσης, η σταθερή προσήλωση στην αποκάλυψη του αντιφατικού του ήθους επαναπροσδιορίζει την ελληνομάθεια ως συγγραφική πρόκληση στα πλαίσια της διακειμενικότητας και της αυτοαφορικότητας, καθώς ο Ρώσος Συνταγματάρχης μετουσιώνεται σε προσωπείο, στο alter ego του Καραγάτση. Συγκεκριμένα, ο Λιάπκιν μεταφράζει προφορικά και από μνήμης, απόσπασμα από το μυθιστόρημα “Δαιμονισμένοι” του Ρώσου κλασικού συγγραφέα Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι^[15]. Συγχρόνως, γίνεται αναδημιουργικός, με τη φράση “- Ουκέτι καιρός διά μετάνοιαν”^[16]. Ο συγκεκρισμός της αρχαίας ελληνικής ρήσης του φιλοσόφου Θαλή του Μιλήσιου “- Ουκέτι καιρός”^[17] και της θρησκευτικής φράσης “καιρός μετανοίας”^[18] είναι στοιχείο δημιουργικής διακειμενικότητας που ο ειρωνικός τόνος, κατά το αφηγηματικό σχόλιο, συνεισφέρει στη δραματικότητα του ήρωα και προοικονομεί το τέλος του αμετανόητου μη εξελληνισμένου Λιάπκιν. Η ιδιότητα του πολυδιαβασμένου συγγραφέα, απ' ενός επιζητά τον ενεργητικό και πολυδιαβασμένο αναγνώστη, απ' ετέρου αξιοποιεί αρμονικά το συνδυασμό της αρχαίας Ελληνικής με την ελληνιστική Κοινή, που εντάσσεται και γίνεται κατανοητός στη σύγχρονη ελληνική γλώσσα. Η επίτευξη του σκοπού του Καραγάτση διαπιστώνεται τόσο γλωσσολογικά όσο και στην πλοκή.

Ανάλογα και με τη διπλή σκηνή, καθύβρισης και ξυλορδαμού, του προγόνου του, Ντίνου, λόγω μέθης^[19]. Εδώ αποδίδεται λογοτεχνικά, ο φαύλος κύκλος της περιφρόνησης και της βίας που υφίσταται αγόγγυστα ο

Ντίνος.

Γενικά, η επιμέλεια του λογοτέχνη στη ελληνομάθειά του Λιάπκιν, επιτρέπει να φανεί ο αγώνας του για εξελληνισμό ή η απατηλή εικόνα του εξελληνισμένου. Η αποποίηση της επιφανειακής εξελληνισμένης ταυτότητας και η κύκνεια παραδοχή ότι παραμένει Ρώσος, Ασιάτης, δηλ. βάρβαρος, από πλευράς Λιάπκιν, λόγω της ανικανότητας εγκλιματισμού κάτω από το Φοίβο^[20], κορυφώνει το δράμα του' ομολογεί ότι δεν κατάφερε, αν και το προσπάθησε, να γίνει κοινωνός του ελληνικού πολιτισμού^[21]. Όλα αυτά προβάλλουν την τραγικότητα του προσώπου και τη ρομαντική ποιητικότητα του επιλόγου του Λιάπκιν. Παράλληλα, υποβόσκει το “ανελλήνιστον” του Καβάφη^[22], κοινή συνισταμένη και στο διήγημα “Μοσκόφ Σελήμ”, το τελευταίο του Γεώργιου Βιζυηνού^[23].

Ο Καρλ Φόγκελ – ο επιστάτης του Σταθμού Επιβητόρων Ίππων της Γεωργικής Σχολής στη Λάρισα

Ο πρώτος ελληνομαθής του μυθιστορήματος είναι ο Αυστριακός Καρλ Φόγκελ, μετανάστης. Ο αφηγητής σχολιάζει μεταφέροντας σε ευθύ λόγο μέσα σε εισαγωγικά τον αυτοχαρακτηρισμό ταυτότητας του Φόγκελ: “Εξ άλλου, κατά πως έλεγε, ήταν “ελληνικόν επήκοον”.”^[24] Με το να αυτοαποκαλείται με αυτούς τους όρους, ο Φόγκελ διαπράττει γλωσσικό λάθος σε όρο που περιλαμβάνεται σε επίσημη κρατική ταυτότητα. Η εσφαλμένη μορφή αντί της ορθής μορφής “Ελλην υπήκοος”, θα μπορούσε να παραμείνει ασχολίαστη, αν στη συνέχεια δε χειριζόταν άνογα τη δημοτική Ελληνική με τη μειωτική αργκό “τσόκαρο”^[25].

Αυτό μας επιτρέπει να θυμηθούμε τον αυτοπροσδιορισμό “Ελληνικός” του Καβάφη, που αποδίδει και στο βασιλέα Κομμαγηνής Αντίοχο^[26]. Με άλλα λόγια, ο Φόγκελ αυτοχαρακτηρίζεται ως δημιουργήμα και όχι ως φύση. Από την άλλη, η λέξη “επήκοον”, όπως και οι όροι “Ελλην” και “ελληνικός” υπάρχουν από την αρχαιότητα.

Ο Ρώσος πρίγκιπας, Υποστράτηγος Πιότρ Τιμοφέιτς Αρκάνωφ – ο λούστρος

Ο Ρώσος πρίγκιπας, Υποστράτηγος Πιότρ Τιμοφέιτς Αρκάνωφ, πρόσφυγας, ευρισκόμενος στη Λάρισα ήδη δέκα μήνες, όταν συναντά το συνάδελφό του Λιάπκιν, μιλά άπταιστα ελληνικά σε ευθύ λόγο, αφού στόχος του συγγραφέα είναι η εστίαση της αναγνωστικής προσοχής στο περιεχόμενο των λόγων του ήρωα και όχι στο επίπεδο ελληνομάθειάς του. Έτσι, η ελληνομάθεια αποκτά αυτοαναφορικό χαρακτήρα, καθώς ο συγγραφέας επιλέγει να ακουστούν οι λέξεις που προσδίδουν την ταυτότητα του ήρωα εντείνοντας τη δραματικότητά του, και καθορίζουν την αυτοκαταστροφική πορεία του λόγω αλκοολισμού^[27] με μια φιλοσοφική θεώρηση^[28], που επιβεβαιώνει τη στάση παραίτησης της ζωής του.

Ο Ρώσος πρίγκιπας, Συνταγματάρχης Λουκιάν Ιβάνοβιτς Μαλίτζιν – υπάλληλος στη Μικτή Ελληνοτουρκική Επιτροπή

Ένας άλλος Ρώσος είναι ο πρίγκιπας, Συνταγματάρχης Λουκιάν Ιβάνοβιτς Μαλίτζιν, που εμφανίζεται στη Λάρισα ως υπάλληλος στη Μικτή Ελληνοτουρκική Επιτροπή^[29], πράγμα που δημιουργεί την πρώτη υπόνοια γνώσης της ελληνικής γλώσσας από πλευράς του.

Η κορύφωση της γνώσης των ελληνικών του Μαλίτζιν επέρχεται με την αυθόρμητη ένταξη στο λόγο του της ημιτελούς μορφής, κατ' επιλογήν θεωρούμε, της ελληνικής λαϊκής παροιμίας “Σιγά, μη στάζει η ουρά!”^[30], του κοινού δηλ. μέρους της τριπλής εκδοχής της παροιμίας, ως δείγμα προωθημένης διαπολιτισμικότητας. Ο παροιμιακός λόγος, που έχει ανατρεπτικό ρόλο και αποκαλυπτικό σκοπό, ως αναφορικό μέρος, αποτελεί την αιχμή του δόρατος της υπεράσπισης του εαυτού του κατά της καταγγελίας των πρώην συναδέλφων του, η οποία επεξηγείται στη συνέχεια στο δεικτικό μέρος. Η ειρωνική στάση του ήρωα είναι έκδηλη απέναντι στην κατηγορία της διάπραξης του σφάλματος της εγκατάλειψης της ανυπεράσπιστης υποψήφιας ερωμένης του Σωσώς, πράγμα που πράττει ο Λιάπκιν. Η εν λόγω ανηθικότητα συνιστά προσβλητική καταπάτηση του ρωσικού στρατιωτικού κώδικα τιμής, που προκαλεί την επιβολή τιμωρίας από τους πρώην συναδέλφους του Αρκάνωφ και Λιάπκιν. Αυτή είναι και η αρχική ρομαντική αιτιολόγηση της πρόκλησης σε μονομαχία, με τους αναγνώστες να είναι θετικά διακείμενοι.

Ο Μαλίτζιν με στυγνό ρεαλισμό και κυνικότητα τους κατηγορεί ότι η τίμια πρόφαση για δήθεν έντιμη μονομαχία είναι καθ' όλα ανέντιμη' είναι μέρος του δόλιου σχεδίου για δολοφονική ενέδρα εναντίον του και άνανδρη εκτέλεσή του^[31]. Έτσι, καταρρίπτει το κατηγορητήριο Αρκάνωφ – Λιάπκιν, προοικονομεί και

προκαλεί την εκτέλεσή του από το Λιάπκιν, η οποία αναστρέφει τη θετική εικόνα του τελευταίου, ενώ ο Μαλίτζιν από θύτης μετατρέπεται σε θύμα. Ο ρεαλισμός καταρρίπτει το ρομαντισμό, ο Μαλίτζιν αναγάγεται σε τραγικό πρόσωπο, και αντιστρέφεται, ως ένα βαθμό, το αρνητικό κλίμα υπέρ του.

Η Ρωσίδα Λιούμπιτς Λιάπκιν, η Λιούμπα – η κόρη του Λιάπκιν

Στην περίπτωση της Λιούμπιτς Λιάπκιν, της Λιούμπα, της κόρης του Λιάπκιν, η διαπίστωση της ανύπαρκτης ελληνομάθειας λειτουργεί ως στοιχείο απόλυτα λογοτεχνικό από πλευράς χαρακτήρων και πλοκής, αφού η άγνοια :

α) αποδίδει διακριτή ταυτότητα στην προαναγγελία της εισόδου της καινούργιας, άγνωστης ηρωίδας στο προσκήνιο. Οι αγγελιοφόροι – εργαζόμενοι στη Γεωργική Σχολή^[32], την αναγνωρίζουν και την κατατάσσουν στους ξένους λόγω της έλλειψης ελληνομάθειας, πράγμα που αποτελεί δείγμα διαπολιτισμικότητας υπέρ του Ρώσου Λιάπκιν,

β) αποτελεί στοιχείο ειρωνείας,

γ) δημιουργεί συνθήκες μυστηρίου, ως αφηγηματικό τέχνασμα, εξάπτοντας το ενδιαφέρον τόσο του κεντρικού ήρωα όσο και των αναγνωστών,

δ) κατευθύνει την αφηγηματική πλοκή. Ο Λιάπκιν σκεπτόμενος με άστοχους συλλογισμούς με την “επαγωγήν εις άτοπον” λογική, εγείρει εσωτερική απορία – αναρώτημα, στα πλαίσια του ελεύθερου πλάγιου λόγου, και με αυτόν τον τρόπο, από πλευράς τεχνικής αφήγησης, προκαλείται επιβράδυνση της εξέλιξης της σκηνης που θα αποκαλύψει το καινοφανές πρόσωπο,

ε) επιβάλλει η συζήτηση πατέρα και κόρης να γίνει στη ρωσική γλώσσα και αποκαλύπτεται μόνο στους αναγνώστες μέσω του αφηγητή και σε κανένα πρόσωπο του μυθιστορήματος.

Σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο της πλοκής, η Λιούμπα εκφράζει την ειλικρινή παραδοχή της πως τα λίγα ελληνικά που γνωρίζει δεν της επιτρέπουν να συνομιλήσει με τα αδέρφια που έχει αποκτήσει ο πατέρας της με την Ελληνίδα Κατερίνα. Επίσης, κατά την προώθηση της αφήγησης, ο Λιάπκιν αναλαμβάνει χρέη μεταφραστή ανάμεσα στην κόρη του και την Κατερίνα. Το μόνο που δε χρειάζεται να μεταφράσει είναι το “σαμοβάρι”^[33], λεκτικό δάνειο της ελληνικής από τη ρωσική γλώσσα, πράγμα που αποτελεί σχολιασμό της ιστορικής επικοινωνίας της διαχρονικής ελληνικής γλώσσας.

Η Ρωσίδα Σόνια Ιζλετσένιεφ – σύζυγος και εξαδέλφη του Αντρέι Παύλοβιτς Ιζλετσένιεφ

Η Ρωσίδα Σόνια Ιζλετσένιεφ ανήκει στην ομάδα των Ρώσων εμικρέδων της Λάρισας που συναστρέφεται ο Λιάπκιν. Παρατηρούμε πως ο αναγνώστης μαθαίνει για τα ανύρπακτα ελληνικά της, μέσα από τα σχόλια του αφηγητή σε ολόκληρη παράγραφο δικαιολογώντας την παράδοξη επιλογή της Κατερίνας μέσα στην απελπισία της να της εκμυστηρευτεί το ανθρώπινο πρόβλημά της, την κακοποίηση και τη βία που ασκεί ο Λιάπκιν στο γιο της Ντίνο^[34]. Από τεχνικής απόψεως, η άγνοια των ελληνικών, δεν εμποδίζει την επικοινωνία, αλλά καθυστερεί την άμεση ανάληψη πρωτοβουλίας από την πλευρά της Σόνια, επιβραδύνοντας την εξέλιξη, η οποία, όταν πραγματοποιείται, δεν πετυχαίνει την αποτροπή της βιαιοπραγίας. Η λύση του προβλήματος αναβάλλεται γιατί ο Λιάπκιν δεν την εκτιμά, λόγω του ότι η Σόνια είχε αναλάβει ρόλο – άλλοθι για τις ανηθικότητες της Ζάγκουζα, την οποία θα δούμε παρακάτω.

Η Πολωνέζα Αγνή Μπαρτέκοβα, η Ζάγκνα ή Ζάγκουζα, η σύζυγος του Ρώσου λοχαγού Αρνταλιόν Αντρέγιεβιτς Καρζίνιν

Τέλος, στην περίπτωση της εμικρέ Πολωνέζας Αγνή Μπαρτέκοβα, της Ζάγκνα ή Ζάγκουζα ο Λιάπκιν μαρτυρεί τα άπταιστα ελληνικά, χρησιμοποιώντας το διεθνή όρο “φαρσι”^[35], κατά τον ελεύθερο πλάγιο λόγο του συλλογισμού που αναπτύσσει πριν την εμφάνιση της κόρης του. Έτσι, πιστοποιείται το υψηλό επίπεδο ελληνομάθειάς της από έναν άλλο ελληνομαθή, ο οποίος επιβραβεύει την ικανότητά της στην ελληνική γλωσσομάθεια, δηλ. στη γνώση και το χειρισμό μιας ξένης γλώσσας.

Επίλογος

Κατ' αυτόν, λοιπόν, τον τρόπο η ελληνομάθεια στο “*Συνταγματάρχη Λιάπκιν*”, δείχνει τόσο την αισθητική της λογοτεχνικής γραφής του Μ(ίτια) Καραγάτση, όσο και την Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας. Ο συγγραφέας αξιοποιεί το θέμα της ελληνομάθειας για να επιτύχει εγκάρσια και διαμήκη τομή της ελληνικής

γλώσσας, παρουσιάζοντας την εξέλιξή της και δημιουργώντας συνθήκες σύγχρονου, ακόμα και για τη σημερινή εποχή, ελληνικού λόγου που ανά πάσα στιγμή δηλώνει τη δυναμική της μακραίωνης και αδιάλλειπτης παράδοσής του. Παράλληλα, αναδεικνύεται το εύρος της αναγνωστικότητας του λογοτέχνη, ο οποίος συνδέεται και συντονίζεται, μέσω της συγκεκριμένης θεματικής, και με άλλους Έλληνες λογοτέχνες.

Παρατηρήσεις

- Η πρωτότυπη φιλολογική μελέτη βασίστηκε στο μυθιστόρημα του Μ. Καραγάτση “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, έκδοση ΙΔ', ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ “ΕΣΤΙΑΣ”, Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ Α.Ε., Αθήνα, ISBN 960-05-0085-1
- Η μεταφορά αποσπασμάτων έγινε στο μονοτονικό.

Παραπομπές

- 1) Η ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=ελληνομάθεια&sin=all, (προσπέλαση 30/09/2018)
- 2) ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ για την υποστήριξη των διδασκόντων την Ελληνική Γλώσσα, www.komvos.edu.gr/wssa/odigos/thema_d5/d_5_thema.htm, Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός, “Η ελληνική γλώσσα και οι διάλεκτοί της”, Χρήστος Τζιτζιλής (προσπέλαση 30/09/2018)
- 3) Η ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_12/idex.html, “Το γλωσσικό ζήτημα”, Πέτρος Διατσέντος

(2007) (προσπέλαση 30/09/2018),

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ για την υποστήριξη των διδασκόντων την Ελληνική Γλώσσα, www.komvos.edu.gr/wssa/odigos/thema_d2/d_2_thema.htm, Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός, “ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ”, Ρένα Σταυρίδη - Πατρικίου (προσπέλαση 30/09/2018)

4) Η ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=ρωμαίικος&sin=all (προσπέλαση 30/09/2018)

5) Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, karagatsis.ekebi.gr>karagatsis_timeline (προσπέλαση 04/09/2018)

6) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 25

7) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 29

8) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 31

9) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 49, 51, 52

10) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 32

11) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 33

12) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 18, σελ. 33, σελ. 34

13) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 47 – 48

14) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 202 – 214

15) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 82

16) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 95

17) Πλουτάρχου του Χαιρωνέως, “*Ηθικά*”, “*Plutarchi Chaeronensis, id est opera, exceptis vitis, reliqua*”, Τόμος 3, Μέρος 1^ο, σελ. 40, πργ. 664, και Διογένης ο Λαέρτιος, “*Commentarii in Diogenem Laertium: Isaaci Casauboni notae atque Aegidii Menagii observationes et emendationes in Diogenem Laertium: addita est Historia mulierum philosopharum ab eodem Menagio scripta*”, Τόμος 1, σελ. 180, πργ. 26

18) “*Ίδού καιρός ευπρόσδεκτος, ιδού καιρός μετανοίας ...*”: Ιδιόμελον των Αποστίχων του Εσπερινού της Κυριακής της Τυρινής, της Κυριακής του Τελώνου και του Φαρισαίου, της Κυριακής δηλ. της Συγχωρήσεως, που έχει ως θέμα του Ευαγγελίου το διωγμό των Πρωτόπλαστων από τον Παράδεισο, Ιερά Μητρόπολη Κηφισίας, Αμαρουσίου και Υμηττού, Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου και Ιερά Μητρόπολη Λαρίσης και Τυρνάβου, Ιερός Ναός Αγίου Αχιλλείου Λάρισας.

Επίσης, “*Patrologiae cursus completus, seu, Bibliotheca universalis, integra, uniformis, commoda, oeconomica omnium SS. Patrum, doctorum, scriptorumque ecclesiasticorum sive latinorum, sive graecorum qui ab aevo apostolico ad aetatem Innocenti III (ann. 1216) pro Latinis et ad Photii tempora (ann. 863) pro Graecis floruerunt: Series graeca in qua prodeunt patres, doctores scriptoresque Ecclesiae graece a S. Barnaba ad Photium*”, Τόμος 60

19) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 168 – 169

20) Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα, Νεοελληνική Λογοτεχνία, Πρόσωπα και θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Καραγάτσης Μ.

www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/literature_history/search.html?details=51 (προσπέλαση 09/10/2018)

21) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 240

22) Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ, Ο ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΒΑΦΗ, www.kavafis.gr/poems/conten.asp?id12cat=1, ποίημα “*Φιλέλλην*” (προσπέλαση 30/09/2018)

23) Πολίτου Λίνου, “*ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*”, Ε' έκδοση, σελ. 202, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1989

24) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 15

25) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 16

26) latistor.blogspot.com/2011/08/k.html (προσπέλαση 30/09/2018)

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ, Ο ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΒΑΦΗ, www.kavafis.gr/poems/conten.asp?id43cat=1, ποίημα “*Επιτύμβιον Αντιόχου, βασιλέως Κομμαγηνής*” (προσπέλαση 30/09/2018)

27) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 123, σελ. 141

28) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 225 - 226

- 29) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 111
- 30) Οι τρεις εκδοχές είναι: του ποντικού ή ποντικιού, του γαϊδάρου και της καμήλας.
georgakas.lit.auth.gr/dictionaries (προσπέλαση 30/09/2018)
greek-greek.enacademic.com/137446 (προσπέλαση 30/09/2018)
sarantakos.wordpress.com/2017/10/20/camele-queue (προσπέλαση 30/09/2018)
- Η ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/..., (προσπέλαση 30/09/2018)
- 31) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 133
- 32) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 201- 202
- 33) Η ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=σαμοβάρι&sin=all, (προσπέλαση 30/09/2018)
- 34) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 169
- 35) “Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΛΙΑΠΚΙΝ”, σελ. 201

Βιβλιογραφία

- Διαπολιτισμική Αγωγή, Σειρά θεωρητικών και πρακτικών μελετών, “*ΡΩΣΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ, Προβλήματα των ρωσοφώνων κατά την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας*”, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, Αθήνα, 2003,
reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=910&bitstream=910_01#page/1/mode/2up (προσπέλαση 04/09/2018)
- Διογένης ο Λαέρτιος, “*Commentarii in Diogenem Laertium: Isaaci Casauboni notae atque Aegidii Menagii observationes et emendationes in Diogenem Laertium: addita est Historia mulierum philosopharum ab eodem Menagio scripta*”, Τόμος 1, σελ. 180, πργ. 26, Heinrich Gustav Hubner, εκδότης Koehler, 1830, το αντίτυπο βρίσκεται στη Βιβλιοθήκη της Πολιτείας της Βαυαρίας, ψηφιοποιήθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου 2009 (books.google.gr) (προσπέλαση 04/09/2018)
- Πλουτάρχου του Χαϊρωνέως, “*Ηθικά*”, “*Plutarchi Chaeronensis, id est opera, exceptis vitis, reliqua*”, Τόμος 3, Μέρος 1^ο, σελ. 40, πργ. 664, Daniel Albert Wyttenbach, εκδότης In Bibliopolio Kuehniiano, 1928, το πρωτότυπο βρίσκεται στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο, ψηφιοποιήθηκε στις 26 Ιανουαρίου 2015 (books.google.gr) (προσπέλαση 04/09/2018)
- Πολίτου Λίνου, “*ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*”, Ε' έκδοση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1989
- Henry G. Liddell – Robert Scott, “*ΜΕΓΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ*”, εκδοτικός οίκος “Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ”, Αθήνα
- “*Patrologiae cursus completus, seu, Bibliotheca universalis, integra, uniformis, commoda, oeconomica omnium SS. Patrum, doctorum, scriptorumque ecclesiasticorum sive latinorum, sive graecorum qui ab aevo apostolico ad aetatem Innocenti III (ann. 1216) pro Latinis et ad Photii tempora (ann. 863) pro Graecis floruerunt: Series graeca in qua prodeunt patres, doctores scriptoresque Ecclesiae graece a S. Barnaba ad Photium*”, Τόμος 60, συνεισφέρων Jacques-Paul Migne, εκδότης apud J.-P. Migne, 1839, το πρωτότυπο βρίσκεται στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια, Μπέρκλεϊ, ψηφιοποιήθηκε στις 18 Σεπτεμβρίου 2014 (books.google.gr) (προσπέλαση 04/09/2018)

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

- Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, karagatsis.ekebi.gr>[karagatsis timeline](http://karagatsis.timeline)
- ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ για την υποστήριξη των διδασκόντων την Ελληνική Γλώσσα, www.komvos.edu.glwssa
- Η ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, www.greek-language.gr
- Ιερά Μητρόπολη Κηφισίας, Αμαρουσίου και Υμηττού, Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, www.panagia-amarousiou.gr/index.php/ekklisiastika-keimena/3032-2014-03-03-07-40-57 (προσπέλαση 04/09/2018)
- Ιερά Μητρόπολη Λαρίσης και Τυρνάβου, Ιερός Ναός Αγίου Αχιλλείου Λάρισας, www.inaa.gr (προσπέλαση 04/09/2018)
- Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα, Νεοελληνική Λογοτεχνία, Πρόσωπα και θέματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Καραγάτσης Μ. www.greek-language.gr/digitalResources
- Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ, Ο ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΒΑΦΗ, www.kavafis.gr
- georgakas.lit.auth.gr/dictionaries
- greek-greek.enacademic.com/137446
- latistor.blogspot.com/2011/08/k.html
- sarantakos.wordpress.com/2017/10/20/camele-queue

©® Copyright Skapeti Efthimia, Σκαπέτη Ευθυμία